

Маёнткі-рэзідэнцыі тытулаванай магнатэрыі Вялікага Княства Літоўскага XVI – XVIII стагоддзяў

П. Ю. Булаты,
аспірант,
Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы

У артыкуле разглядаецца паняцце «тытулярная традыцыя» як частка сацыяльнай і культурнай спадчыны, што перадавалася і захоўвалася ў грамадстве і ахоплівала аб'екты і працэсы сацыяльнага наследавання, яго спосабы. Тытулярная традыцыя праяўляецца ў шырокім коле грамадскіх з'яў і разнастайных сацыяльных сістэмах, у пэўнай ступені ўплываючы на ўмовы іх функцыянавання. Адносная вага тытулярнай традыцыі ў той ці іншай грамадскай сферы розная, што дазваляе ахарактарызаваць яе як дынамічную і гібкую. У Вялікім Княстве Літоўскім (далей – ВКЛ) XVI–XVIII стст. праяўленне адметнай тытулярнай традыцыі прасочвалася як адносна асоб, так і ў сферы зямельнага ўладання.

Для абазначэння праяўлення тытулярнай традыцыі ў сферы землеўладання выкарыстоўваўся тэрмін «тытулярны маёнтак» – уладанне, якое мае дакументальна зафіксаваны ганаровы тытул (графства, княства). У шэрагу краін Заходняй Еўропы і ў ВКЛ ганаровае, спадчыннае альбо нададзенае званне мела канкрэтна вызначаную геаграфічную лакалізацыю. Як правіла, яно акрэслівалася маёнткам носьбіта ганаровага тытула. Адметнасць тытулярнага маёнтка палягала перш за ўсё ў бюракратычнай сферы. Так, фіксацыя тытула маёнтка адбывалася ў матэрыялах справаводства рознага кшталту.

Са з'яўленнем у XVI ст. у ВКЛ тытулаў графа і князя Святой Рымскай імперыі ўзніклі і адпаведныя тытулярныя маёнткі, якія ўвайшлі ў структуру зямельнай уласнасці і занялі ў ёй сваё месца. Разглядаючы структуру зямельнай уласнасці грамадства ВКЛ, агульнапрынятым лічыцца яе падзел на царкоўную, дзяржаўную і прыватную ўласнасць: разам з вялікакняжацкім зямельным даменам і царкоўнымі ўладаннямі ў ВКЛ існавала вялікая колькасць маёнткаў, якія належалі шляхце. На гэтыя маёнткі вялікі князь не прасціраў свае правы.

Рукапіс паступіў у рэдакцыю 20.06.2018.

Павелічэнне прыватнай зямельнай уласнасці ў XV ст. цалкам залежала ад волі гаспадара і месца асобы, якой надавалася зямля, у саслоўнай іерархіі. Далейшае ўзмацненне цэнтральнай улады і адміністрацыйна-палітычная рэформа, якая прывяла да з'яўлення новых урадавых пасадак, зрабілі магчымым пачаць назапашванне зямельнай уласнасці і пераразмеркаваць зямельны фонд.

Прыватныя ўладанні раслі пераважна за кошт княжацкага дамена: усё больш зямлі з рук манарха трапляла ва ўласнасць шляхты, і да канца XVI ст. на землях ВКЛ склаліся магнацкія латыфундыі – вялікія прыватнаўласніцкія зямельныя ўладанні. З XVI ст. значная іх частка падпадала пад дзеянне вотчыннага права, згодна з якім маёнткі маглі перадавацца ў спадчыну. Таксама латыфундыі набывалі статус ардынацыі – зямельнае ўладанне, асноўным прыწყам якога з'яўлялася неадчужальнасць і непадзельнасць зямельнага ўладання, якое пасля смерці ардыната пераходзіла да старэйшага нашчадка старэйшай мужчынскай лініі.

Развіццю магнацкага землеўладання спрыялі асаблівасці дзяржаўнага і грамадскага ладу ВКЛ, дэмаграфічныя змены, пашырэнне ўнутраных і знешніх гандлёвых камунікацый, удасканаленне метадаў выдзянення гаспадаркі і спосабаў землеўладання [1, с. 7]. Крыніцай для пашырэння ўласнасці і фарміравання сістэмы магнацкіх уладанняў, апроч надання ад вялікага князя, з'яўляліся: непасрэднае набыццё зямлі, унутраная каланізацыя (пашырэнне сельскагаспадарчых зямель за кошт гаспадарчага асваення пустэчаў, лясоў і іх засяленне), пасагі жонак, тастаменты сваякоў і іншых асоб [2, с. 28–30].

Так, у перыяд з XVI да канца XVIII ст. на тэрыторыі ВКЛ сфарміравалася сістэма магнацкага землеўладання. Доля магнацкіх уладанняў павялічвалася, а іх уплыў пашыраўся. У 1791 г. на долю ўладанняў, на якія ў той ці іншай ступені распаўсюджваліся правы магнатэрыі, прыходзілася 38,2 % дымоў у паветах ВКЛ [1, с. 14].

Менавіта ў сістэме магнацкага землеўладання ў XVI ст. з'явіліся маёнткі з тытуламі Святой Рымскай імперыі. Нададзены імператарам тытул князя ці графа меў абавязковую тэрытарыяльную прывязку, што «ўзвышала» [3] маёнтак у статусе. Цэнтры тытулярных маёнткаў становіліся ядром фарміравання некаторых магнацкіх рэзідэнцый. Так, першымі тытулярнымі маёнткамі ў 1518 г. становяцца Гонядзь і Мядзель, абраныя Мікалаем Радзівілам для атрымання княжацкага тытула. У 1530 г. тытул Альбрэхта Гаштольда падкрэслівае статус маёнтка ў Геранёнах. Тытулы сям'і Радзівілаў, атрыманыя ў 1540–1550-х гг., ахапілі Біржы, Дубінкі, Альку, Нясвіж і Шыдлоўцы. У 1553 г. Юры Іллініч да графства ўзвысіў Мір. Шклоў і Мыш акрэсліваліся ў тытуле Гераніма Хадкевіча ў 1555 г. Тытул Тышкевічаў распаўсюджваўся на Лагойск і Бярдзічаў.

З'яўленне замежных тытулаў выклікала супярэчэнні ў грамадстве ВКЛ, што абмяркоўвалася на

Берасцейскім сойме 1518 г. Прыняцце замежнага тытула ўводзіла новы звычай, які парушаў існуючы лад і роўнасць шляхецкага саслоўя [4, с. 20]. Дазвол на атрыманне тытула павінен быў даць вялікі князь.

Працэс развіцця арыстакратычнай тытулатуры і далейшае яе распаўсюджанне на іншыя замужныя роды быў спынены пасля 1569 г. з прыняццём акта Люблінскай уніі. У Рэчы Паспалітай Абодвух Народаў шляхта ўраўноўвалася ў сваіх правах. Згодна з прынятымі шляхецкай роўнасці наяўнасць канкрэтнага тытула не надавала пэўнага прывілеяванага становішча ў грамадстве. Адною з характэрных рыс саслоўнай кансалідацыі і шляхецкай роўнасці стала скасаванне арыстакратычных і спадчынных тытулаў. Выключэннем сталі тытулы, што былі прыняты раней і дапускаліся Люблінскім соймам [5, с. XXI].

Аднак пытанне, звязанае з замежнымі тытуламі і іх статусам, неаднаразова ставілася на соймах XVII ст. Так, у канстытуцыі вальнага сойма 1638 г., адзначаецца, што любых тытулаў (позніх ці старых) ніхто прымаць і прасіць не можа. Тытулы, дапушчаныя Люблінскім соймам, захоўваліся [6, т. 3, с. 441–442].

Пытанне тытулатуры гучала таксама на сойме 1641 г., у канстытуцыі якога гаварылася, што мінулы акт 1638 г. захоўвае сілу. У адрозненне ад мінулай пастановы, раскрываўся і тлумачыўся статус існуючых у дзяржаве тытулаў: тытулы, якія прымаліся Люблінскім соймам і замацоўваліся княжацкімі прывілеямі, захоўваліся. Вызначаўся і сацыяльны статус іх носьбітаў: яны прыраўніваліся да шляхецкага стану [6, т. 4, с. 8–9].

Разглядалася гэтаксама пытанне і на сойме 1673 г. У адрозненне ад пастаноў 1638 і 1641 гг., у пастанове 1673 г. гаворка вялася пра забарону замежных тытулаў і спадарожных ім атрыбутаў. Канстытуцыяй адмяняліся тытулы князя, графа і любыя іншыя, а таксама гербы і пячаці, звязаныя з імі. Адзначалася, што ніхто не можа прыносіць і выкарыстоўваць замежныя тытулы, каб не парушыць роўнасць шляхецкага стану. Ранейшыя тытулы не парушаліся [6, т. 5, с. 73].

Нягледзячы на гэта каралём Станіславам Аўгустам Панятоўскім былі парушаны *Pacta conventa* і мінулыя канстытуцыі сойма. Так, у 1764 г. манарх адпісаў свайму брату Казіміру Панятоўскаму княжацкі тытул [6, т. 7, с. 160]. У хуткім часе, па прыкладзе каралеўскай сям'і, тытул князя сабе здабылі прадстаўнікі роду Сапегаў, а таксама прадстаўнікі шэрагу родаў Кароны Польскай [6, т. 7]. На хвалі ўганаравання новых родаў княжацкім тытулам сойм у 1775 г. легалізуе і дазваляе атрыманне тытулаў Святой Рымскай імперыі па пратэкцыі аўстрыйскага двара. У канстытуцыі адзначаецца, што тытул князя Святой Рымскай імперыі прызнаецца ў Рэчы Паспалітай і яе падданыя могуць яго атрымаваць. Аднак падкрэсліваецца, што тытулы

не будуць несці якіх-небудзь прэагатыў і парушаць шляхецкай роўнасці [6, т. 8, с. 112].

Тытулаванія асобы ВКЛ, атрымаўшы тытул, які дакладна звязваўся з пэўным месцам (акрэсліваўся ў дыпломе імператара, зацвярджаўся вялікакняжацкім прывілеем), дзеля павышэння прэстыжнасці сваіх уладанняў з часам пераносілі гэты тытул на іншыя свае маёнткі. Фармальна распаўсюджанне тытула на маёнткі не з'яўлялася прыўнясеннем новага тытула. Гэты працэс можна ахарактарызаваць як геаграфічнае пашырэнне ўжо існуючай формы замежнай наблітацыі, што з'яўлялася амаль адзіным дзейным спосабам (у рэчышчы тагачасных прававых нормаў) пашырэння ганаровай замежнай тытулатуры ў ВКЛ. Так, Хадкевічы ў 1568 г. замацавалі тытул графства за Быхавам і Глускам, пазней – за Ляхавічамі. Радзівілы распаўсюдзілі графскі тытул на свае маёнткі ў Койданаве, Копысі, Заблудава, Бялай, Чарнаўчыцах, Крожы.

Адносна першых у ВКЛ тытулярных маёнткаў можна адзначыць, што са згасаннем роду губляўся і тытул. Так, пасля перарывання родаў Радзівілаў (княжацкай галіны на Гонядзі і Мядзелі) і Гаштольдаў страчваліся і тытулы, якія датычыліся маёнткаў. Аднак гэта не закранала «наступнае пакаленне» тытулярных маёнткаў (з'явіліся ў 1540-я і наступныя два дзесяцігоддзі). Так, тытул Іллінічаў «граф на Міры» перайшоў у спадчыну Радзівілам, тытуламі Хадкевічаў («граф на Ляхавічах», «граф на Быхаве» і інш.) карысталіся, завалодаўшы іх тытулярнымі маёнткамі, прадстаўнікі роду Сапегаў. Апошнія, займаўшы тытулярныя ўладанні, распаўсюджвалі тытул і на свае маёнткі.

Такім чынам, маёнткі з замежным тытулам можна ўмоўна падзяліць на дзве групы: маёнткі, тытул якіх акрэсліваўся прывілеем аб наданні тытула ў Святой Рымскай імперыі (Гонядзь і Мядзель, Геранёны, Біржы і Дубінкі, Алыка і Нясвіж, Шыдлоўцы, Мір, Шклоў і Мыш, Лагойск і Бярдзічаў); маёнткі, на якія тытул быў распаўсюджаны пазней Хадкевічамі (Быхаў, Глуск, Ляхавічы), Радзівіламі (Койданова, Копысь, Заблудава, Бялая, Чарнаўчыцы), Сапегамі (Чарэя, Дуброўна, Заслаўе) і інш.

Маёнткі адзначаных дзвюх груп не вылучаліся ў асобны від і форму прыватнай уласнасці. Як і тытулы асобы ў сацыяльным плане, у маёмасным плане тытул маёнтка меў фармальны характар: гэтыя ўладанні з'яўляліся часткай агульнай латыфундыяльнай магнацкай маёмасці. Тытулярнае ўладанне было каштоўным здабыткам для роду, павялічвала яго прэстыж і давала выключнае права карыстацца асабістым тытулам. Тытул як атрыбут рабіў маёнтак адметным ад іншых.

Сярод тытулярных маёнткаў у сістэме магнацкіх уладанняў ВКЛ вылучаліся магнацкія рэзідэнцыі. Так, рэзідэнцыяй прадстаўнікоў тытулаванай магнацкай вызначаюцца наступныя месцы: замкі Радзівілаў у Мядзелі, Нясвіжы, Біржах, Гаштольдаў у Геранёнах, Іллінічаў у Міры і інш.

У сучаснай айчыннай гістарыяграфіі тэрмін «рэзідэнцыя» мае два значэнні: у шырокім сэнсе – паселішча, у якім пражываў дзяржаўны ўраднік ці магнат, у вузкім – архітэктурны комплекс, які выконваў рэпрэзентацыйныя функцыі [7]. Тэрмінам «рэзідэнцыя», як адзначае даследчыца Н. Скеп'ян, пазначаюцца месцы розных катэгорый (гарады, замкі, крэпасці, палацы і інш.), якія маглі служыць для пражывання сваіх уладальнікаў [8, с. 56].

Пашырэнне сувязей з дваром імператара Святой Рымскай імперыі і ўплыў на вышэйшыя саслоўі культуры Паўночнага Рэнэсансу [8, с. 63] падштурхнулі да фарміравання магнатэрыяй ВКЛ новага тыпу рэзідэнцыі. Як і заходнееўрапейскія, магнацкія рэзідэнцыі ў ВКЛ з пачатку XVI ст. становяцца адным з важнейшых элементаў дынастычна-станавага самаўсведамлення вышэйшых колаў грамадства. Апроч гаспадарчых аспектаў, у новыя рэзідэнцыі ўкладваўся грунтоўны ідэйны і сімвалічны змест як сродак сцвярджэння свайго пануючага статусу і спроба легітымацыі ўваходжання ў склад кіруючых дзяржаўных эліт [9, с. 69; 10, с. 196].

У кантэксце нашага даследавання прапануем разглядаць магнацкую «рэзідэнцыю» ў больш шырокім сэнсе, ахапіўшы цалкам тытулярны маёнтка. Гэта прадугледжвае фарміраванне погляду на маёнтка як на самастойны мікрарэгіён, з якога, па сутнасці, выбудоўваецца сістэма агульных магнацкіх уладанняў.

У айчыннай гістарыяграфіі папярэдняга перыяду быў сфарміраваны падыход да разгляду магнацкіх уладанняў толькі з пазіцыі рэсурснай і вытворчай базы з характэрнымі для гэтага рысамі: развіццём вытворчых сіл, узроўнем таварнасці, выкарыстаннем працоўнай сілы і характарам павіннасцей, зменамі ў арганізацыі маёнтка [1]. Фарміруючы погляд на тытулярны маёнтка-рэзідэнцыю, нельга грунтавацца толькі на сацыяльна-эканамічных аспектах, не прымаць да ўвагі сацыяльна-культурны складнік развіцця тытулярнага маёнтка, дзейнасць канфесійных інстытуцый. Пры комплексным падыходзе да фарміравання, афармлення і функцыянавання тытулярнага маёнтка-рэзідэнцыі трэба звяртаць увагу на шырокі спектр праблем і спалучэнне структурных элементаў, якія дазваляць ахапіць шматлікія працэсы фарміравання наблітаванымі ўладарамі іх падуладнай прасторы. У выніку падобнага канстытування выбудоўваецца мадэль тытулаванага маёнтка як самастойнай палітычнай, эканамічнай, сацыяльнай і культурнай адзінкі.

Вялікую ўвагу вывучэнню праблемы фарміравання шляхецкіх і магнацкіх рэзідэнцый надала нямецкая даследчыцкая школа «Residenzenforschung» (даследаванне месцаў жыхарства). Інстытут, заснаваны нямецкім гісторыкам Г. Патзе ў 1985 г., з'яўляецца часткай Акадэміі навук у Гёттынгене. Даследчыкі распрацоўваюць і ствараюць анталогіі і манаграфіі для вывучэння рэзідэнцый і двароў прадстаўнікоў

эліты на памежжы еўрапейскага Сярэднявечча і Новага часу. Школа аб'яднала шэраг нямецкіх даследчыкаў, спецыялістаў пазначанага кірунку (Уве Альбрэхта, Энно Бюнца, Клаўса Грубмюллера, Фолькера Хонеманна, Пітэра Мораў, Вернэра Паравічыні, Томаса Зоца і інш.). Акцэнт робіцца на даследаванні працэсу змянення і ажыццяўлення ўлады ў межах асобнага мікрарэгіёна на нямецкіх землях.

Даследаванні школы прысвечаны розным аспектам функцыянавання рэзідэнцый (суду, гаспадарцы, сімвалічнаму напаўненню прасторы, культурніцкім функцыям месцаў жыхарства). Вывучэнне развіцця рэзідэнцый заснавана на шырокім разглядзе функцый цэнтраў па пашырэнні ўплыву на падуладнай тэрыторыі.

Адпаведна, маёнтка як месца жыхарства прадстаўніка эліты разумеецца не толькі як месца ажыццяўлення яго ўлады і атрымання рэсурсаў, але і як прастора па фарміраванні прэстыжнага ўласнага статусу [11]. Улічваючы цесныя стасункі прадстаўнікоў магнатэрыі Вялікага Княства Літоўскага і Святой Рымскай імперыі, агульныя метадалагічныя развагі, у якіх прапануваецца мадэль вывучэння рэзідэнцый, актуальныя для разгляду месцаў жыхарства прадстаўнікоў эліты ВКЛ.

Згодна з падыходам, які прапануваецца даследчыкі школы «Residenzenforschung», тыповая рэзідэнцыя павінна ўключаць тры асноўныя арыбуты, распаўсюджаныя ў Заходняй Еўропе: «wehrhaft, heilig und schön» – надзейнасць (моц у абароне), святасць і прыгажосць. За абароназдольнасць рэзідэнцыі адказвалі фартыфікацыйныя ўмацаванні. Выражэннем свецкай магутнасці быў замак, сакральную легітымнасць надаваў касцёл ці кляштар. Горад-рэзідэнцыя павінен быў мець свае дабрачыныя ўстановы, напрыклад, шпіталь. Пра культурны ўзровень сведчыла існаванне школ [8, с. 60].

З улікам арыбутаў, прапанаваных нямецкай даследчай школай, і з улікам погляду на вывучэнне маёнткаў у айчыннай гістарыяграфіі прапануем наступныя арыбуты рэзідэнцыі як маёнтка (у тым ліку тытулярнага):

1. Маёнтка-рэзідэнцыю можна ахарактарызаваць як буйны. Цэнтрам буйнога маёнтка з'яўляецца мястэчка ці горад, які мае адміністрацыйнае значэнне. У колькасных паказчыках вызначаецца не менш за 100 валок, што абумоўлена палажэннем Устава на валокі, дзе гаворыцца: «А у войтовство кождому маеть быти волок сто». Буйны маёнтка у свой склад мусіць уключаць некалькі войтаўстваў, што таксама адлюстроўваецца на колькасці падуладных вёсак і двароў. Пасля замены валочнай сістэмы падатку на падымную буйным прынята лічыць маёнтка, у склад якога ўваходзіць больш за 100 дымоў. У межах буйнога маёнтка выбудоўваецца своеасаблівая шматузроўневая структура валодання ім згодна з прынцыпам «уладар – трымальнік». Раздаючы двары і вёскі, што належалі да маёнтка, шляхце, якая

станавілася кліентам уласніка, магнат выкарыстоўваў дзейсны інструмент пашырэння палітычнага ўплыву свайго роду ў рэгіёне.

2. Фартыфікацыйныя збудаванні выконваюць не толькі абарончыя функцыі, але, як адзначае літоўскі гісторык Р. Пятраўскас, рэалізоўваюць права магнатаў на прасторавую візуалізацыю свайго статусу па сродках узвядзення замка, які з'яўляецца сімвалам самарэпрэзентацыі магнатэрыі [12, с. 23].

3. Высокі ўзровень сацыяльна-культурнага жыцця, які праяўляўся праз дзейнасць царкоўных інстытутаў, утрыманне дабрачынных устаноў. Фармальна царкоўныя інстытуты і іх уладанні не падпадалі пад юрысдыкцыю ўладароў маёнтка, іх маёмасць выходзіла за межы магнацкіх уладанняў, але стан і ўзровень сацыяльна-культурнага жыцця залежалі ад фундатарскай падтрымкі знаці.

Такім чынам, са з'яўленнем тытулаў Святой Рымскай імперыі на землях ВКЛ узніклі тытулярныя маёнткі, якія не вылучаліся ў асобны від і форму прыватнай уласнасці. Як і тытулы асобы ў сацыяльным плане, у маёмасным плане тытул маёнтка меў фармальны характар і з'яўляўся атрыбутом, рабіў маёнтак адметным ад іншых, павялічваючы прэстыж роду. Прэстыжны, хоць і фармальны, статус тытула падштурхоўваў прадстаўнікоў знаці пашыраць свае тытулы на падудадныя маёнткі. Фармальна распаўсюджванне ўжо існуючай формы замежнай наблітацы на маёнткі не з'яўлялася прыўнясеннем новага тытула. Гэта было адзіным дзейным і законным спосабам (у рэчышчы тагачасных прававых нормаў) пашырэння ганаровай замежнай тытулатыры.

Сярод тытулярных маёнткаў вылучаліся магнацкія рэзідэнцыі як адзін з важнейшых элементаў дынастычна-станавага самаўсведамлення вышэйшых колаў грамадства. Рэзідэнцыя ахоплівала цалкам тытулярны маёнтак, што прадугледжвала фарміраванне погляду на апошні як на самастойны мікрарэгіён. Ён базіруецца на сацыяльна-эканамічных (гаспадарчых) аспектах у спалучэнні з сацыяльна-культурным складнікам развіцця тытулярнага маёнтка. У выніку была пабудавана мадэль тытулаванага маёнтка як сама-

стойнай адзінкі з яе галоўнымі атрыбутамі: буйным памерам са складанай структурай валодання, фартыфікацыйнымі збудаваннямі з рознымі функцыянальнымі магчымасцямі (абарончымі, рэпрэзентацыйнымі), высокім ўзроўнем культурна-рэлігійнага жыцця.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Козловский, П. Г. Магнатское хозяйство Белоруссии во второй половине XVIII в. (центральная и западная зоны) / П. Г. Козловский. – Минск: Наука и техника, 1974. – 184 с.
2. Скеп'ян, Н. Да пытання фармавання магнацкага саслоўя ў ВКЛ у XV–першай палове XVI ст. / Н. Скеп'ян // ARCHE Пачатак. – 2014. – № 6. – С. 26–41.
3. Archiwum Główne Akt Dawnych (AGAD). – Archiwum Radziwillów. Dz. I. Perg. 7695.
4. Скеп'ян, Н. Закладанне родавых традыцый на прыкладзе Мікалая Мікалаевіча Радзівіла / Н. Скеп'ян // ARCHE Пачатак. – 2015. – № 6. – С. 10–24.
5. Wolff, J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku / J. Wolff. – Warszawa: Gebethner i Wolff, 1895. – 699 s.
6. Volumina Legum: w 10 t. – SPb., 1859–1860. – 10 t.
7. Волкаў, М. Забеспячэнне абароназдольнасці рэзідэнцый роду Радзівілаў на беларускіх землях Вялікага Княства Літоўскага ў XVI – пачатку XVIII ст.: аўтарэф. ... канд. гіст. навук: 07.00.02 / М. Волкаў; НАН Беларусі, Ін-т гісторыі. – Мінск, 2016. – 24 с.
8. Скеп'ян, Н. Пачаткі будаўніцтва прыватнаўласніцкіх мураваных замкаў у Вялікім Княстве Літоўскім / Н. Скеп'ян // Магнацкі двор і сацыяльнае ўзаемадзеянне (XV–XVIII стст.): зб. навук. прац / рэдкал.: А. М. Янушкевіч (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 2014. – С. 54–63.
9. Волкаў, М. Абарончыя рэзідэнцыі як сімвал самарэпрэзентацыі магнатэрыі (на прыкладзе роду Радзівілаў) / М. Волкаў // Гістарычна-археалагічны зборнік. – 2015. – Вып. 30. – С. 67–74.
10. Bernatowicz, T. Mitra i buława. Królewskie ambicje książąt w sztuce Rzeczypospolitej szlacheckiej (1697–1763) / T. Bernatowicz. – Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2011. – 557 s.
11. Камісія па вывучэнні рэзідэнцый Акадэміі навук у Гётцінгене [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://resikom.adw-goettingen.gwdg.de/index.php>. – Дата доступу: 12.05.2017.
12. Пятраўскас, Р. Чаму вымірае магнатэрыя: лёсы магнацкіх родаў ВКЛ / Р. Пятраўскас // ARCHE Пачатак. – 2014. – № 6. – С. 11–26.

Анотацыя

Своеасаблівай рысай гаспадарчага жыцця Вялікага Княства Літоўскага выступаў фактар канцэнтрацыі буйных зямельных уладанняў у прадстаўнікоў магнацкіх родаў. Са з'яўленнем замежных тытулаў «граф» і «князь» Святой Рымскай імперыі на землях ВКЛ у XVI ст. у сістэме магнацкага землеўладання з'явіліся тытулярныя маёнткі, якія станавіліся ядром фарміравання родавых рэзідэнцый. Феномен магнацкай рэзідэнцыі спалучаў у сабе функцыі рэсурснай базы дзеля ажыццяўлення гаспадарчай дзейнасці і функцыі месца самарэпрэзентацыі ўладара маёнтка. Асобныя маёнткі станавіліся адміністрацыйнымі, гаспадарчымі, сацыяльнымі і культурнымі цэнтрамі.

Summary

A peculiar feature of the economic life of the Grand Duchy of Lithuania played a factor concentration of large landholdings representative's magnate families. With the advent of foreign titles of count and prince of the Holy Roman Empire in the Grand Duchy of Lithuania in the XVI century in system magnate tenure appeared titular estates that become nucleus formation family's residences. Phenomenon magnate residence combines the functions of the resource base for economic activities, as well as the function space of self-lord manor. Some estates became the administrative, economic, social and cultural centers.